

ONDERZOEKSMETHODEN EN STATISTIEK

Eindopdracht Kwantitatief Onderzoek

De ChristenUnie: daar zit PerspectieF in.

Docent dr. F.G.J. Meijerink

Politicologie Avondopleiding, studiejaar 2008-2009, blok 2

Universiteit Leiden, Campus Den Haag

A.J. (Arko) van Helden

s0746657

met dank aan:

Joëlline Goossen, algemeen secretaris *PerspectieF*

Anne Paul Roukema, webredacteur ChristenUnie.nl

Henk van der Veen, hoofd bedrijfsbureau ChristenUnie

Samenvatting

Als eindopdracht voor het vak 'Onderzoeksmethoden en Statistiek' (studiejaar 2008-2009, blok 2, bacheloravondopleiding Politicologie, Universiteit Leiden, campus Den Haag) is onderzocht in welke mate politiek actieve jongeren die lid zijn geweest van *PerspectieF*, de jongerenafdeling van de ChristenUnie, actief blijven voor de ChristenUnie na beëindiging van het lidmaatschap van *PerspectieF*. Via een vragenlijst, toegezonden aan een e-mailadressenbestand van oud-bestuursleden van *PerspectieF* en uitgezet op de website van de ChristenUnie, is getracht oud-*PerspectieF*leden te bereiken. Dit heeft geresulteerd in een niet-aselecte steekproef van zeventien respondenten. De onderzoeksresultaten zijn dus niet representatief voor de populatie van (doorgestroomde) *PerspectieF*leden, aangezien slechts de 'bestuurlijke elite' is bereikt. Ook is de omvang van de steekproef te gering om uitspraken te kunnen doen over een mogelijk verband tussen een actieve betrokkenheid bij *PerspectieF* als jongere en een (even) actieve betrokkenheid bij de ChristenUnie als (jong)volwassene. Voor de 'toplaag' van *PerspectieF* geven de onderzoeksresultaten wel de indruk dat de doorstroming naar de ChristenUnie succesvol verloopt, dus dat *PerspectieF* als jongerenafdeling een rekruteringsfunctie vervult. Ook bevestigen de onderzoeksresultaten de weinige literatuur die voor handen is met betrekking tot jongerenafdelingen van politieke partijen.

Inleiding

‘Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst’, luidt het spreekwoord. De ChristenUnie heeft jeugd en dus toekomst*PerspectieF*. In de meest letterlijk zin van het woord: *PerspectieF*, zo heet de jongerenafdeling van de ChristenUnie.¹ Het ledenaantal van *PerspectieF* bedroeg in 2006 1.587.² Daarmee is de ChristenUnie rijker aan politiek betrokken jeugd dan alle overige politieke partijen, met uitzondering van de SGP.³

Benut de ChristenUnie deze rijk gevulde kweekvijver voor politiek-bestuurlijk talent? Stromen actieve *PerspectieF*-leden door? Blijven deze jongeren of jongvolwassenen actief betrokken bij de partij; met andere woorden worden zij na hun afscheid van *PerspectieF* actief binnen de ChristenUnie? Vervult *PerspectieF* een rekruteringsfunctie voor de ChristenUnie?

Jongerenafdelingen van politieke partijen worden vaak wel gezien als kweekvijver,⁴ maar empirische onderzoeksgegevens over jongerenafdelingen in het algemeen en de mate van doorstroming in het bijzonder ontbreken nagenoeg geheel.⁵ Via de websites van de ChristenUnie en van *PerspectieF* wordt slechts een topje van de ijsberg zichtbaar: een aantal zeer actieve jongeren blijft behouden voor de ChristenUnie en komt goed terecht.⁶ Maar hoe zit dat met de (vele) anderen, die actief zijn geweest binnen *PerspectieF*?

Doelstelling van dit onderzoek is om enig inzicht te krijgen in de mate waarin actief betrokken en deelnemende (oud)*PerspectieF*-leden daadwerkelijk doorstromen, met andere woorden politiek-bestuurlijk actief blijven. De primaire onderzoeksvraag is of er überhaupt sprake is van doorstroming, of geven de websites een te rooskleurig beeld. Als er sprake is van doorstroming, bestaat er dan ook samenhang, eventueel zelfs een causaal verband, tussen het actief lid (geweest) zijn van *PerspectieF* en het actief betrokken zijn bij de ChristenUnie. De nulhypothese is dat geen verband tussen een actieve deelname (als jongere) aan *PerspectieF* en een actieve deelname (als jongvolwassene) aan de ChristenUnie wordt verondersteld. Met andere woorden: het doorstromen van actieve (oud)*PerspectieF*-leden berust op toeval. De bijbehorende alternatieve hypothese is dat er wel zo'n relatie bestaat en dat doorstroming van actieve oud-jongeren dus niet toevallig is. Aanvullend wordt getracht een begin van zicht te krijgen op de factoren die mogelijk een doorstromingbevorderende of juist -belemmerde rol spelen.

Relevante literatuur

Aalberts (2006)⁷ besteed in zijn promotieonderzoek enige aandacht aan de politieke jongerenorganisaties. Hij onderscheidt drie doelstellingen van politieke jongerenorganisaties:

- 1) het verwerven van politieke kennis en vaardigheden door de jongeren,
- 2) het vervullen van een politieke (ten opzichte van de moederpartij kritische en onafhankelijke) voortrekkersrol, en
- 3) de rekrutering van politici voor de nationale, provinciale en lokale politiek.

Deze derde doelstelling - de rekruteringsfunctie - staat in dit onderzoek centraal. Onderzocht wordt of *Perspectief* inderdaad als kweekvijver wordt benut.

Interessant is ook zijn conclusie dat bij actieve jongeren sprake lijkt van een zogenaamde 'deugdzame cirkel' ofwel een opwaartse spiraal. Hiermee bedoelt hij het zichzelf versterkende proces dat politieke interesse leidt tot contacten met andere politiek geïnteresseerden (vrienden, sociaal netwerk) en initiatieven, die weer bijdragen aan een groeiende interesse, die uitnodigt tot deelname aan een politieke jongerenorganisatie; die actieve deelname geeft tenslotte een voorsprong op anderen bij een eventuele politieke carrière.

Het onderzoek naar de doorstroming van actieve (oud)*Perspectief*-leden is een bescheiden aanvulling op en toetsing van de door Aalberts samengebrachte informatie over politieke jongerenorganisaties.⁸ Mogelijk geven de onderzoeksresultaten ook enige steun voor de door hem geconstateerde 'deugdzame cirkel'.⁹

Meer specifiek onderzoek naar de doorstroming van politiek actieve jongeren is alleen verricht in België (Vlaanderen) met als (verrassende) uitkomst dat liefst 41% van de gemeenteraadsleden ooit lid was van een politieke jongerenorganisatie (Hooghe *et al*, 2004). Met name netwerken - het gevraagd zijn voor (*being asked to*) - blijkt een belangrijke factor bij de rekrutering, al speelt ook zelfselectie vermoedelijk een rol van betekenis. Uit dit Vlaamse onderzoek blijkt ook dat een politieke carrière van partijleden, die voorheen lid waren van een jongerenafdeling, eerder aanvangt dan bij partijleden zonder zo'n actief politiek verleden: 31 jaar als gemiddelde startleeftijd van de eerste groep gemeenteraadsleden tegen 39 jaar bij de andere groep. Een voorsprong die lijkt te worden voorspeld door Aalberts' 'deugdzame cirkel'.

Onderzoeksopzet

Getracht is zoveel mogelijk (oud)*PerspectieF*-leden te benaderen met een vragenlijst. Bij het secretariaat van *PerspectieF* is een (e-mail)adressenbestand opgevraagd van oud-leden, met name van leden die voorheen actief zijn geweest binnen de jongerenafdeling van de ChristenUnie of de voorlopers daarvan (GPV, RPF). Dit bestand bevatte 54 namen en adressen van (oud-)bestuursleden en 45 e-mailadressen. Het uitzetten van de vragenlijst per mail leverde ruim twintig reacties op. Van deze reacties resulteerde de helft in voor dit onderzoek bruikbare vragenlijsten. Een deel van de respondenten had om haar of hem moverende redenen besloten niet mee te doen aan dit onderzoek.¹⁰ Verder is een deel van de ingevulde vragenlijsten niet gebruikt voor dit onderzoek vanwege de (te) jonge leeftijd van de respondenten. Lidmaatschap van *PerspectieF* staat open voor jongeren in de leeftijd tot 30 jaar. Voor dit onderzoek is een ondergrens van 28 jaar gehanteerd.¹¹ Deze verlaging van de ondergrens is ingegeven door de overweging dat doorstroming vanuit *PerspectieF* naar de ChristenUnie niet pas begint bij de formele beëindiging van het lidmaatschap van *PerspectieF* wegens het bereiken van de dertigjarige leeftijd. Door het combilidmaatschap is veelal van zo'n formele breuklijn geen sprake; de overgang verloopt vermoedelijk veelal meer geleidelijk.¹²

Daar de vragenlijst via de email in hoofdzaak gericht was aan oud-bestuursleden, is aansluitend getracht de steekproefpopulatie te verbreden door dezelfde vragenlijst uit te zetten via de website van de ChristenUnie.¹³ Gedurende een aantal weken is de vragenlijst via een banner op de website aangeboden onder de tekst: *Oud-PerspectieF* onderzoek 'Wat doen ze nu'. Dit heeft geresulteerd in een zestal ingevulde vragenlijsten, waarvan er ook weer één niet kon worden benut vanwege het leeftijdscriterium. Tevoren zijn deze via de website ingevulde vragenlijsten door de ledenadministratie van de ChristenUnie gecontroleerd, zodat dit onderzoek niet is 'vervuild' met vragenlijsten afkomstig van niet-(oud)*PerspectieF*-leden.

In de vragenlijst (*zie bijlage 1*) is getracht het begrip 'actieve betrokkenheid en deelname' te operationaliseren.¹⁴ Aalberts (2006) wijst er terecht op dat de term 'politieke betrokkenheid' onspecifiek is en vaak breed gedefinieerd wordt.¹⁵ Het begrip 'betrokkenheid' ontleedt hij tot de volgende elementen: feitenkennis, interesse, participatie en vertrouwen. Onder 'politieke participatie' wordt allereerst verstaan het stemgedrag ofwel de opkomstbereidheid bij verkiezingen (*participation by voting*), maar voorts ook allerlei andere vormen van wat wordt

aangeduid als ‘onconventionele participatie’, bijvoorbeeld deelname aan een handtekeningenactie, een demonstratie, een actie of aan een actiegroep (*participation by other means*). In aansluiting op deze onderverdeling is in de vragenlijst ‘actieve betrokkenheid en deelname’ geconcretiseerd in twee verschillende schalen: stemgedrag en overige partijpolitieke activiteiten. Via deze vraagstelling wordt gepoogd zicht te krijgen op de mate van doorstroming: blijft de (grote mate van) actieve betrokkenheid en deelname aan politieke activiteiten bij de respondenten even groot als voorheen, nadat het (combi)lidmaatschap van *PerspectieF* is beëindigd.

Vervolgens is de respondenten een aantal stellingen voorgelegd, die enig zicht zouden kunnen geven op de factoren die – naar hun mening – bij het wel of niet doorstromen als actief lid een (belangrijke) rol hebben gespeeld.

Kennismaking met de respondenten

Het aantal respondenten van deze niet-aselecte steekproef uit de populatie van (oud) *PerspectieF*-(bestuurs)leden bedraagt zeventien. De gemiddelde leeftijd is 32 jaar, de mediaan is 30 jaar, de modus is bimodaal ofwel tweetoppig (28 en 30 jaar) en de spreiding bedraagt zeventien jaar.¹⁶ Van de zeventien respondenten zijn er dertien (76,5%) man en vier (23,5%) vrouw. Qua opleidingsniveau is de verdeling als volgt: laag geen, middelbaar (mbo) drie en hoog (hbo)/ universitair veertien respondenten.

Gelet op het geringe aantal respondenten en het selecte karakter daarvan, kan de samenstelling van de steekproef niet representatief worden geacht voor de populatie: het totale als lid naar de ChristenUnie doorgestroomd zijnde vroegere ledenbestand van *PerspectieF*.

De duur van het lidmaatschap van *PerspectieF* kent een grote variatie: weliswaar is zowel het gemiddelde, als de mediaan, als de modus tien jaar, maar de spreiding bedraagt twaalf jaar (van drie tot vijftien). Dertien van de respondenten (dus ruim 75%) geeft aan een zogenaamd combilidmaatschap te hebben (gehad).¹⁷

De onderzoeksresultaten

Politieke betrokkenheid en deelname door stemgedrag

In **vraag 2** is het stemgedrag van de respondenten ingeschaald in een oplopende mate van stemtrouw.¹⁸ De respondenten scoren, zoals te verwachten was, allemaal een hoge mate van loyaliteit. Vijftien respondenten geven aan altijd te gaan stemmen en uiteraard ook altijd op de lijst ChristenUnie te stemmen. Voor twaalf daarvan betekent ‘altijd’ inclusief de waterschapsverkiezingen in november 2008, waarbij voor het eerst ook politieke partijen als lijst aan meekonden doen. De overige twee respondenten geven blijk van een even hoge mate van opkomstbereidheid, maar een geringere loyaliteit: ze stemmen wel altijd, maar niet altijd op de ChristenUnie.

In **vraag 3** is de stemtrouw aan de eigen partij nader ingekleurd door te vragen naar een specifieke(re) loyaliteit binnen de algemene partijloyaliteit, bijvoorbeeld een voorkeurstem op specifiek een (oud)*Perspectief*-lid of een vrouw op de kandidatenlijst.¹⁹ Bij meer dan de helft van de respondenten prevaleert de algemene partijloyaliteit: bij zeven respondenten gaat de stem als vanzelf naar de lijsttrekker, bij twee andere respondenten uiteindelijk ook, maar wordt de kandidatenlijst wel eerst doorgekeken op de (mogelijke) kandidaatstelling van (oud)*Perspectief*-leden. De overige respondenten geven blijk van uiteenlopende specifieke loyaliteiten: drie ervan geven een voorkeurstem aan een jongere of (oud)*Perspectief*-lid, één geeft haar voorkeurstem aan een vrouwelijke kandidaat.

Politieke betrokkenheid en deelname door andere activiteiten

De **vragen 4 en 5** bevatten een schaal van actieve betrokkenheid en deelname aan politieke activiteiten die openstaan voor leden van *Perspectief* en van de ChristenUnie: van louter donateurschap als laagste schaal van betrokkenheid, via incidentele aanwezigheid bij of reguliere deelname aan partijactiviteiten, of betrokkenheid bij de organisatie van dergelijke activiteiten (congressen, ledenvergaderingen, cursussen), tot lidmaatschap van een politieke fractie of een bestuursfunctie op landelijk, provinciaal of lokaal niveau. Voor de kernvraag van dit onderzoek naar de (mate van) doorstroming van politiek actieve jongeren is natuurlijk relevant of die mate van activiteit verschilt tijdens de periode dat de respondenten nog actief waren bij *Perspectief* met de periode dat zij actief werden bij de ChristenUnie. Overigens

kunnen die perioden, gelet op het combilidmaatschap, elkaar ook overlappen. Of sprake is geweest van overlap, is in de vraagstelling van dit onderzoek niet meegenomen.

Van de respondenten geven er veertien (82,4%) aan tijdens hun actieve *PerspectieF*-periode lid van een fractie of bestuur te zijn geweest. Deze uitkomst hoeft niet te verbazen, gelet op het niet aselechte karakter van de steekproef: de vragenlijst heeft vooral oud-bestuursleden van *PerspectieF* bereikt via het e-mailadressenbestand verstrekt door *PerspectieF*. Slechts één respondent beperkt zijn betrokkenheid tot louter financiële steun en vertegenwoordigt daarmee een ander (vermoedelijk aanzienlijk groter) segment van de *PerspectieF*-achterban.²⁰ De overige twee respondenten waren in hun *PerspectieF*-tijd wel betrokken bij de organisatie van activiteiten.

Verandert dit beeld nadat betrokkenen actief zijn geworden bij de moederpartij? De daling van het aantal respondenten met de hoogste mate van actieve betrokkenheid en deelname is zeer beperkt: na doorstroming geven dertien respondenten aan lid te zijn van een fractie of bestuur, dus slechts één minder! Eén respondent geeft aan betrokken te zijn bij de organisatie van activiteiten. De overige drie melden slechts incidenteel aanwezig te zijn bij partijactiviteiten. Als hoofdreden wordt hiervoor opgegeven dat de respondent geen tijd meer beschikbaar heeft, met name vanwege een drukke baan (*vraag 14*).

De vragen 4 en 5 gaven overigens een niet-beoogde bijvangst. Behoudens drie respondenten, heeft de hele steekproefpopulatie deze vragen namelijk niet geïnterpreteerd als een schaal met elkaar in- en daarmee tevens uitsluitende antwoordmogelijkheden, maar als een keuzevraag met meerdere antwoordmogelijkheden. Bij de veertien respondenten die meerdere antwoorden hebben ingevuld, kan dus worden nagegaan of er een wijziging in de type activiteiten is opgetreden. De reeks van antwoordmogelijkheden bij de vragen 4 en 5 is immers nagenoeg gelijklopend; vraag 5 kent één extra optie (deelname aan de Internetpoll). De onderzoeksresultaten geven qua type betrokkenheid (aard van de activiteit) weinig verschillen te zien tussen de *PerspectieF*-periode en de periode na doorstroming. De bijvangst is dus verwaarloosbaar!

Mogelijk relevante factoren bij doorstroming

De resterende vragen uit het onderzoek pogen enig zicht te geven op de (in de ogen van de respondenten) mogelijk relevante – stimulerende of belemmerende – factoren voor de mate van en mogelijkheid tot doorstromen van actief *PerspectieF*-lid tot actief ChristenUnie-lid.

Een krappe meerderheid (acht) van de respondenten geeft aan dat het vroegere lidmaatschap van *PerspectieF* een beslissende rol heeft gespeeld bij de latere actieve betrokkenheid als lid van de ChristenUnie. Vijf anderen geven daarentegen aan juist volledig zelf verantwoordelijk te zijn voor het actief doorstromen (*self-selection*). De vier overigens benoemen als andere factoren, die garant hebben gestaan voor een blijvende actieve betrokkenheid, zoals een politieke, aan de ChristenUnie verbonden, werkomgeving (bijvoorbeeld bij het Partijbureau of het Wetenschappelijk Instituut) en het gevraagd of zelfs voorgedragen worden door een lokale kiesvereniging (*being asked to*).²¹ Sommigen geven ook aan dat beide factoren in **vraag 6 (a en b)** – zelf een stap zetten en benaderd worden – een rol speelden.

Welke rol spelen de moederpartij en de jongerenafdeling naar de mening van de respondenten?

Met de stelling dat de ChristenUnie *PerspectieF* benut als kweekvijver (**vraag 7**) is slechts een tweetal respondenten het niet eens. Ook de stelling dat de ChristenUnie *PerspectieF*-leden (jongeren) motiveert om actief te (worden en) blijven binnen de partij krijgt ruime steun: twaalf instemmende reacties (**vraag 8**). Evenveel instemming krijgen de stellingen dat *PerspectieF* de respondent goed heeft voorbereid op een actieve rol binnen de ChristenUnie (**vraag 9**) en daartoe ook de respondent gemotiveerd heeft (**vraag 10**).

Minder stellig en minder positief wordt de mogelijk stimulerende rol van de ChristenUnie-Kaderschool beoordeeld: vier instemmende tegenover vier niet-instemmende reacties, bij negen onthoudingen (**vraag 11**).

Wel heel stellig zijn de respondenten in het afwijzen van een relatie tussen hun partijpolitieke betrokkenheid en de deelname van de ChristenUnie aan het kabinet: slechts één respondent onderkent deze relatie voor zichzelf, dertien respondenten wijzen zo'n relatie van de hand (**vraag 12**).

Ook de laatste stelling dat de stap van *PerspectieF* naar de ChristenUnie te groot zou zijn, wordt unaniem en met kracht tegengesproken (**vraag 13**).

Bespreking van de onderzoeksresultaten

De samenstelling van de steekproef qua opleidingsniveau en sekse lijkt de door Aalberts genoemde eenzijdige samenstelling van het ledenbestand van jongerenorganisaties te bevestigen.²² De steekproef is evenwel te klein om deze representatief te kunnen achten voor de hele populatie van *PerspectieF*.

Het onderzoek geeft slechts iets meer zicht op de mate van doorstroming van actieve (oud-) *PerspectieF*-leden dan de (archieven op de) websites van de ChristenUnie en *PerspectieF*. De uitgezette vragenlijst heeft enkel de 'elite' bereikt; de steekproef – de groep respondenten, die bereikt kon worden via de e-mail en de website en ook de moeite heeft genomen de vragenlijst in te vullen – bestaat immers in hoofdzaak uit (oud)bestuursleden. Het onzichtbare, minder actiefbetrokken leeuwendeel van de (oud)*PerspectieF*-leden is (helaas) ook in dit onderzoek onzichtbaar gebleven. De mate van doorstroming lijkt op grond van de onderzoeks-respons wel iets breder dan het elitaire topje van de ijsberg, zoals een enkel oud-bestuurslid dat terecht is gekomen hoog op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer of zelfs in de Tweede Kamer. Maar veel meer zicht op de laag 'onder water' heeft dit onderzoek helaas niet opgeleverd. Voor zover de antwoorden op de vragenlijst zich dan ook lenen voor conclusies, hebben deze slechts betrekking op die selectieve steekproef van de meest actieve, bestuurlijke 'toplaag' en niet over *PerspectieF* in zijn geheel.

Binnen die selecte steekproef blijken de respondenten die aangeven in de hoogste mate actief betrokken te zijn geweest binnen *PerspectieF*, namelijk de oud-bestuursleden, ook daarna binnen de ChristenUnie op dat hoogste niveau van 'actieve betrokkenheid en deelname' te acteren. Binnen de steekproef is geen (significante) terugval in 'actieve betrokkenheid en deelname' te constateren. Voor dertien van de zeventien respondenten geldt een onverminderd hoge mate van betrokkenheid en deelname; twee zijn bij het doorstromen van *PerspectieF* naar de ChristenUnie actiever geworden, twee minder actief. Slechts één respondent is teruggevallen van de hoogste mate van betrokkenheid in een aanzienlijk lagere schaal, maar met reden: een drukke baan. Opmerkelijk genoeg is die factor slechts voor een van de respondenten een belemmering om de actieve politieke betrokkenheid te continueren.

De geringe omvang van de steekproef en de hoge mate van homogeniteit binnen de steekproef – dertien van de zeventien waren in de hoogste mate actief en betrokken en zijn dat ook gebleven – maakt het onmogelijk om via statistische toetsing verantwoorde uitspraken te doen

over de samenhang (of causaliteit) tussen een of meer onafhankelijke variabelen – de vragenlijst bevat er drie: sekse, leeftijd en duur van lidmaatschap *PerspectieF* – en de overige, afhankelijke variabelen. De nulhypothese, dat er geen verband bestaat tussen het actief lid geweest zijn van *PerspectieF* en het actief lid zijn van de ChristenUnie, kan dus niet getoetst worden op basis van deze steekproef. De voorzichtige conclusie die uit deze qua mate van activiteit homogene steekproef wel getrokken lijkt te kunnen worden, is dat de ChristenUnie *de bestuurlijke top* van *PerspectieF* benut als kweekvijver, met andere woorden de politiek meest actiefbetrokken jeugd (jongvolwassenen) aan zich weet te binden, of vanuit een ander *PerspectieF* geformuleerd: dat de bestuurlijke top van *PerspectieF* binnen de ChristenUnie *PerspectieF* heeft, goed door lijkt te stromen.

Valt er op basis van kruistabellen (maar zonder verdere statistische toetsing van samenhang) iets te zeggen over de onderzoeksresultaten, bijvoorbeeld de factoren die (mogelijk) bijdragen aan deze (althans voor de elitaire steekproef) succesvolle doorstroming?

Binnen de steekproef is er geen onderscheid in mate van betrokkenheid qua sekse van de respondenten, en evenmin in aard van de betrokkenheid (het type activiteiten, ***bijlage 2, tabel 1***). De vrouwelijke respondenten scoren gelijkwaardig aan de mannelijke. Er is slechts één opvallend verschil: het percentage deelnemers aan de Internetpoll van de ChristenUnie is aanzienlijk lager (V: 25% - M: 60%). Een verklaring voor deze uitkomst laat zich slechts raden.

Qua sekse leveren ook de meningen over de mogelijke positieve factoren voor doorstroming geen grote verschillen op. Wel valt op dat van de zes respondenten, die relatief kort lid waren van *PerspectieF* (namelijk beneden het gemiddelde van tien jaar), 50% aangeeft dat hun lidmaatschap van *PerspectieF* geen enkele rol heeft gespeeld bij hun doorstroming; hun actieve deelname bij de ChristenUnie is volledig bepaald door het zichzelf aanmelden (*self-selection*).¹ In de categorie (boven)gemiddelde duur lidmaatschap van *PerspectieF* zijn dat er slechts twee van de dertien (15%, zie ***bijlage 2, tabel 2***). Daarmee lijkt de hiervoor getrokken voorzichtige conclusie – dat een zeer actief lidmaatschap van *PerspectieF* (waarschijnlijk) een goede kans biedt op doorstroming binnen de ChristenUnie – een beetje te kunnen worden geconcretiseerd: een *langdurig* zeer actief lidmaatschap van *PerspectieF* biedt (waarschijnlijk) een goede kans op doorstroming binnen de ChristenUnie. Bij deze nadere inkleuring mag worden verondersteld dat de factor ‘netwerken’ een rol speelt. Actief worden door zelfselectie – je aanmelden, je actief opstellen – is een begaanbare weg binnen de ChristenUnie, maar het hebben van goede contacten, het (dus) gezien en (vervolgens ook) gevraagd worden, maken zo’n doorstap eenvoudiger. De motivatie hoeft dan niet alleen van de betrokkene zelf te

komen; de (partij-)omgeving stimuleert de betrokkene om door te gaan met deelname aan politieke activiteiten. Zo bewerkt volgens deze (nogmaals qua aantal uiterst bescheiden) respons een langdurige actief verleden bij *Perspectief* een gemakkelijker entree tot een actief lidmaatschap van de ChristenUnie. Daarmee lijkt deze respons een (dus even bescheiden) bevestiging te geven van de in de literatuur genoemde 'deugdzame cirkel': een jongere die langdurige politiek actief en betrokken is, vergroot zijn netwerk en de eigen zichtbaarheid, en daarmee de kans op blijvende betrokkenheid en activiteit, hetzij via *self-selection*, hetzij via *being asked to*, hetzij via beide.

Noten

¹ *PerspectieF* is op 23 september 2000 ontstaan uit een fusie tussen het GPJC en de RPF-jongeren, de jongerenorganisaties van de voormalige GPV resp. RPF. De naam ‘PerspectieF’ is een acroniem: Politiek, Evangelistisch, Relevant, Stimulans, Proactief, Eigentijds, Christus, Toekomst, Ideaal, Eerlijk, Eris. Lidmaatschap van *PerspectieF* staat open voor jongeren in de leeftijd van twaalf tot dertig jaar (artikel 8 van de Statuten). Van die bijna 1.600 leden waren er in 2006 ongeveer 120 actief (aldus het Beleidsplan 2006-2011 ‘Oog voor de toekomst’, pag. 2). Gestreefd wordt naar minimaal 300 actieve leden in 2011. Onder ‘actief’ wordt in dit beleidsplan verstaan: actief betrokken bij de landelijke organisatie van *PerspectieF*, de regiobesturen en de lokale afdelingen. Voor de Statuten, het beleidsplan en overige informatie over *PerspectieF* verwijs ik naar de website: <<http://christenuniejongeren.nl>>.

² Tweede Kamer, Vergaderjaar 2008-2009, 31 700, hoofdstuk VII nr. 2, pag. 83-84, en de bijlagen bij de brief van 29 januari 2008 (bzko80052) van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ter aanbieding van overzicht subsidiëring politieke partijen over het jaar 2006 aan de (voorzitter van de) Tweede Kamer, <<http://parlando.sdu.nl>>.

³ Ik geef een globaal overzicht van de verhouding tussen het aantal moederpartijleden en het aantal jongerenpartijleden en noem tussen haakjes het absolute aantal jeugdleden, op basis van de cijfers uit de in noot 2 bedoelde bijlage *Overzicht van de subsidies verstrekt op grond van de Wet subsidiëring politieke partijen over het jaar 2006*: SGP 16,6% (4.375), D66 12% (1.056), *ChristenUnie* 6,8% (1.587), SP, 3,8% (1.539), VVD 3,5% (1.467), GL, 3,4% (594), PvdA 1,7% (1.066) en CDA 1,7% (985). Overigens is slechts 4% van de jongeren in Nederland lid van een politieke partij of een groep met een politiek doel (Binnema *et al*, 2007).

⁴ *PerspectieF* typeert zichzelf met een andere metafoor als ‘speeltuin’ (in het voorwoord bij het in noot 1 genoemde beleidsplan). Volgens directeur Gerrit Voerman van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen zijn de jongerenclubs van politieke partijen nog altijd een kweekvijver voor jong politiek talent, Chris Aalberts – in 2006 gepromoveerd op een onderzoek naar de relatie tussen jongeren en politiek – denkt dat die functie van politieke kweekvijver tanende is: politici van de laatste tijd komen niet uit zo’n kweekvijver, Willems, M. ‘Politieke jongerenclubs zijn klein en zielig’, 31 oktober 2007, <<http://www.js.nl>>. Ook minister-president Balkenende kwalificeerde recent politieke jongerenorganisaties als een kweekvijver voor politiek talent, aldus een video-opname gemaakt tijdens de SGP-jongerenavond op zaterdag 1 maart 2008, <<http://www.refdag.nl>>.

⁵ Überhaupt is de politieke jongerenorganisatie een van de minst onderzochte aspecten van het Nederlandse partijwezen, Welp (1998). Welp heeft onderzoek verricht naar de formele betrekkingen tussen (moeder)partijen en hun jongerenorganisaties aan de hand van statuten en huishoudelijke reglementen. De ChristenUnie, noch haar voorlopers, zijn overigens in dit onderzoek betrokken.

Het gebrek aan onderzoek naar politieke jongerenorganisaties wordt ook geconstateerd in Hooghe *et al*, 2004, pag. 195: “*Despite the fact that numerous political parties throughout the World have important youth sections, as far as we know youth organizations of political parties have never before been studied in political science research*”.

⁶ De passages over politieke jongerenafdeling betreffen de pagina’s 44-51. Een korte samenvatting van het proefschrift is gepubliceerd op de website <<http://www.kennislink.nl>> onder de titel ‘Sexy politiek bestaat niet’,

gedateerd 16 mei 2006. Centraal staat in dit onderzoek de vraag hoe jongeren in de leeftijd van 14 tot 25 jaar betekenis geven aan politiek en gepopulariseerde vormen van politiek.

⁷ Aalberts (2006) heeft alleen betrekking op de JOVD, het CDJA en de Jonge Socialisten.

⁸ Aalberts (2006) ontleent dit concept aan Norris, P. (2000) 'A virtuous circle. Political Communications in post-industrial societies.' (Cambridge: Cambridge University Press, 2000). De studie van Norris is te downloaden via: <<http://ksghome.harvard.edu/~pnorris/ Acrobat/VIRTUOUS/Conclusions.pdf>>

⁹ Dit betrof uiteraard ook de huidige bestuursleden van *PerspectieF*, die wel op de e-mailadressenlijst vermeld stonden, maar de vragenlijst niet hebben ingevuld.

¹⁰ Het lidmaatschap van *PerspectieF* staat open voor jongeren in de leeftijd van twaalf tot dertig jaar (artikel 8 van de Statuten). Deze leeftijdscriteria zijn iets ruimer dan aangegeven in artikel 3 van de Wet subsidiëring politieke partijen. Dit artikel bepaalt dat om als politieke jongerenorganisatie aangeduid te kunnen worden, vereist is dat: a. de organisatie een vereniging is die uitsluitend of in hoofdzaak activiteiten verricht ter bevordering van de politieke participatie van jongeren, en b. van het ledental van de vereniging ten minste tweederde deel, bestaande uit in ieder geval 100 leden, tussen de 14 tot en met 27 jaar oud is.

Uiteraard is het bepalen van zo'n ondergrens arbitrair. Door aansluiting bij dit wettelijk criterium is beoogd aan deze grensverlegging, die natuurlijk mede ten doel heeft een groter aantal bruikbare vragenlijsten te kunnen benutten voor dit onderzoek, een objectief criterium te geven. Daardoor bleven toch helaas 3 vragenlijsten, ingevuld door 27-jarigen, buiten beeld. De gekozen ondergrens van 28 jaar sluit overigens ook aan op de leeftijdscriteria van het zogenaamde 'Fellowsprogramma' van het Wetenschappelijk Instituut (WI) van de ChristenUnie. Dit programma mikt op (15) gemotiveerde en hoog opgeleide jongeren binnen de leeftijdscategorie tussen de 20 en 28 jaar. Voor nadere informatie verwijst ik naar: <<http://wi.christenunie.nl/fellows>>.

¹¹ Jongeren vanaf de leeftijd van 18 jaar kunnen naast het lidmaatschap van *PerspectieF* ook lid zijn van de ChristenUnie (artikel 4 Statuten Kiesvereniging ChristenUnie, <<http://www.christenunie.nl/> onder <documenten> en voorts <reglementen>). Dit zogenaamde combilidmaatschap wordt financieel gestimuleerd door een korting op de contributie. De contributie voor lidmaatschap van *PerspectieF* bedraagt € 12,50 en voor de ChristenUnie € 45,- per jaar bedraagt. Het combilidmaatschap bedraagt €35,- per jaar. Zo'n 8% van de leden van de ChristenUnie is aangesloten bij *PerspectieF*.

¹² Ook is een enkel, mij vanuit de lokale kiesvereniging bekend, (oud-) *PerspectieF*-lid door mij per mail benaderd; dit heeft geresulteerd in twee bruikbare vragenlijsten.

¹³ Artikel 5 van de Statuten van *PerspectieF* noemt als doelstellingen van de vereniging ondermeer 'het stimuleren van betrokkenheid van de leden' en 'het toerusten van de leden tot actieve deelname aan de politiek'. Artikel 2 van de Statuten van de ChristenUnie noemt als doelstelling ondermeer: 'de politieke vorming van de leden van de kiesverenigingen te stimuleren'. De Statuten staan overigens op de website van de ChristenUnie, niet op de website van *PerspectieF*, <<http://www.christenunie.nl/1/nl/library/>>.

¹⁴ Binnema, H. *et al*, 2007, verstaat onder 'politieke activiteiten' een vergelijkbare brede variëteit aan activiteiten: deelgenomen aan een handtekeningenactie, actief geweest in een andere organisatie of vereniging, bepaalde

producten geboycot, deelgenomen aan een demonstratie, contact opgenomen met een ambtenaar of politicus, een badge of sticker gedragen voor een campagne, of actief geweest in een politieke partij of actiegroep.

¹⁵ Een tweetal respondenten kan als 'uitschieters' worden getypeerd: hun leeftijd is zo hoog dat zij geen lid (kunnen) zijn geweest van *PerspectieF* (41 resp. 45 jaar). Betrokkenen zijn wel lid geweest van de jongerenafdeling van de GPV of RPF, die (vooruitlopend op de moederpartijen) op 23 september 2000 zijn gefuseerd tot jongerenafdeling van de ChristenUnie.

¹⁶ Dit verklaart ook de lage respons op de voorafgaande vraag naar het onmiddellijke doorstromen van *PerspectieF*-lid tot ChristenUnielid (vraag 1c): liefst tien respondenten beantwoordden deze vraag niet, slechts drie respondenten antwoordden met 'ja' en vier met 'nee'. Beide vragen zijn begrijpelijkerwijs door een groot aantal respondenten als alternatief voor elkaar opgevat; bij een combilidmaatschap is er immers geen sprake van lid worden van de ChristenUnie bij het bereiken van de dertigjarige leeftijd – men is al lid!

Deze beantwoording van de vragen 1c en 1d door de respondenten rechtvaardigt m.i. ook de eerder door mij gemaakte keuze om de ondergrens van leeftijden van respondenten niet op de formele, statutaire leeftijdsgrens van 30 jaar te zetten, maar deze te verruimen tot 28 jaar. Het combilidmaatschap zorgt voor een meer geleidelijke doorstroming dan het formele moment van uit- en overschrijven van het lidmaatschap van *PerspectieF* bij het bereiken van de dertigjarige leeftijd.

¹⁷ Bekend is dat opkomstpercentages variëren naar gelang het onderwerp van de verkiezingen: de Tweede Kamerverkiezingen zijn veelal goed voor circa 80%, bij provinciale verkiezingen schommelt de opkomst rond de 50%, de recent gehouden waterschapsverkiezingen (november 2008) scoorde een magere 24%. Rekeninghoudend met deze forse opkomstverschillen is een schaal van stemtrouw opgebouwd. Van partijleden (waaronder begrepen de leden van een jongerenafdeling) mag redelijkerwijs verwacht worden dat de bereidheid om te gaan stemmen hoger ligt dan bij de gemiddelde kiezer; de betrokkenheid bij de eigen partij staat daarvoor garant. Dit geldt mogelijk versterkt voor een kleinere, duidelijk geprofileerde partij als de ChristenUnie, waarbij lidmaatschap (mogelijk deels nog) samenhangt met 'verzuilde' groepskenmerken als religie en kerkbezoek.

¹⁸ Ter illustratie van dergelijke specifieke voorkeuren (de genoemde voorbeelden zijn afkomstig van het website-archief van *PerspectieF*):

a) De op deze jongeren uitgebrachte voorkeursstemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2006: Rogier Havelaar 1309, Rita Klapwijk 1160, Koen de Snoo 204, Marcel Benard 125. De gekozen (hooggeplaatste) jongere - nummer 8 van de lijst - Ed Anker kreeg 736 stemmen (bericht van 27 november 2006, ontleend aan informatie over de verkiezingsuitslag door de Kiesraad).

b) Bij de provinciale statenverkiezingen in 2007 stonden er in totaal 26 jongeren op de kandidatenlijsten voor de ChristenUnie. Zie ook het op deze website geplaatste interview met Stieneke van der Graaf, 26 februari 2007, toen no. 5 op de lijst voor de ChristenUnie in de provincie Groningen en steunfractielid voor de Statenfractie, en sinds 15 maart 2007 lid van provinciale staten. *PerspectieF* had voor de provinciale verkiezingen van 7 maart 2006 een expliciete oproep gedaan om op een jongerenkandidaat te stemmen.

¹⁹ Van de bijna 1.600 leden waren er in 2006 ongeveer 120 (7,5%) actief, aldus het Beleidsplan 2006-2011 'Oog voor de toekomst', pag. 2. Gestreefd wordt naar minimaal 300 actieve leden in 2011. Onder 'actief' wordt in dit beleidsplan verstaan: actief betrokken bij de landelijke organisatie van *PerspectieF*, de regiobesturen en de lokale afdelingen.

²⁰ Een (bescheiden) bevestiging van de door Hooghe *et al*, 2004 genoemde factor, uit de top drie van factoren die bijdragen aan de start van een politieke carrière: “a major reason for any form of political activism is the simple fact that people have been asked to join.”

²¹ Aalberts (2006) spreekt van “een onevenredig aantal studenten, weinig werkende jongeren zonder academische achtergrond, en weinig vrouwen”.

²² De bescheiden negatieve respons op de stelling dat ‘de ChristenUnie *Perspectief*-jongeren stimuleert om actief te worden en te blijven binnen de partij’ is ook in meerderheid afkomstig van dit groepje van zes respondenten, die relatief kort lid waren van *Perspectief*. Ook is een derde van deze respondenten kritisch over de stelling dat ‘*Perspectief* mij goed heeft voorbereid op een actieve rol binnen de ChristenUnie’ en de helft over de aanpalende stelling dat ‘mijn lidmaatschap van *Perspectief* mij gemotiveerd heeft om een actieve rol binnen de ChristenUnie te spelen’.

---

¹ De bescheiden negatieve respons op de stelling dat ‘de ChristenUnie *Perspectief*-jongeren stimuleert om actief te worden en te blijven binnen de partij’ is ook in meerderheid afkomstig van dit groepje van zes respondenten, die relatief kort lid waren van *Perspectief*. Ook is een derde van deze respondenten kritisch over de stelling dat ‘*Perspectief* mij goed heeft voorbereid op een actieve rol binnen de ChristenUnie’ en de helft over de aanpalende stelling dat ‘mijn lidmaatschap van *Perspectief* mij gemotiveerd heeft om een actieve rol binnen de ChristenUnie te spelen’.

Bibliografie

Aalberts, C. (2006) *Aantrekkelijke politiek? Een onderzoek naar jongeren en popularisering van politiek* (Apeldoorn: Het Spinhuis)

Binnema, H., Adriaansen, M. en Verhue, D. (2007) ‘Jonge burgers en democratie, Kennis, houding en vaardigheden.’, <http://www.forumdemocratie.nl/jonge_burgers_en_democratie> (28 december 2008)

Hooghe, M., Stolle, D. en Stouthuysen P. (2004) ‘Head start in politics. The recruitment function of youth organizations of political parties in Belgium (Flanders)’, *Party Politics* 10: 193-212

Welp, P. (1998) 'De jongerenorganisaties van de Nederlandse politieke partijen, 1945-1995',
<<http://www.rug.nl/dnpp/jaarboeken/jaarboek1998/index>> (28 december 2008)

Websitearchief *PerspectieF*, <<http://www.PerspectieF.nu/nl/archief>> (7 oktober 2008)

Bijlage 1

Vragenlijst en antwoorden

Vraag 1) Achtergrondinformatie respondent

Sekse			Opleidingsniveau		
man	13	76,5%	laag	0	0%
vrouw	4	23,5%	middelbaar (mbo)	3	17,5%
			hoog (hbo/universitair)	14	82,5%

Lid van *PerspectieF* (geweest)?

Lid van de ChristenUnie?

---

ja	17	100%	ja	16	94%
			geen antwoord	1	6%

Onmiddellijk doorgestroomd?

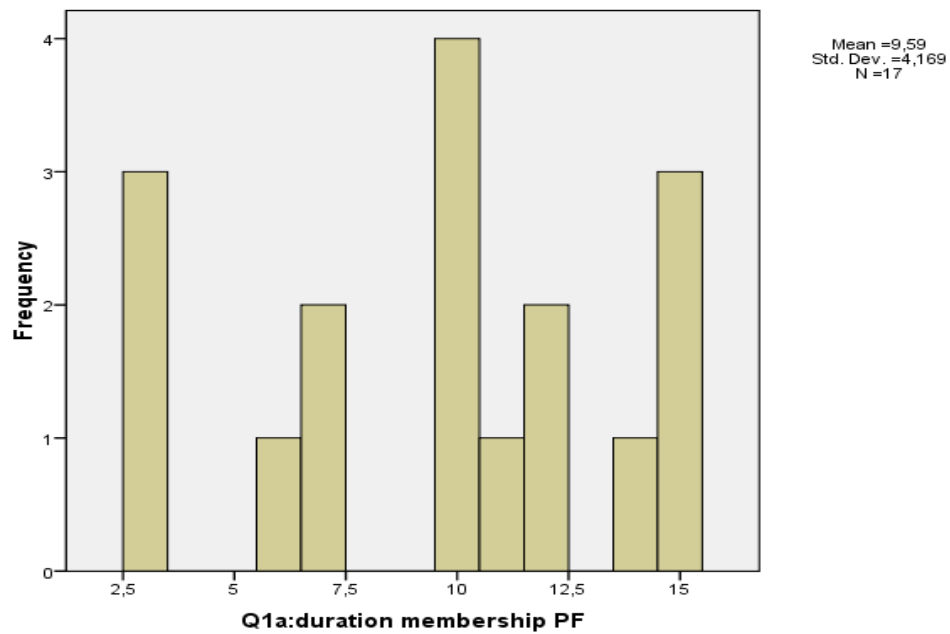
ja	3	17,5%
nee	4	23,5%
geen antwoord	10	59%

Combidmaatschap?

ja	13	76,5%
nee	2	11,75%
geen antwoord	2	11,75%

Vraag 1 a) Gedurende welke periode (hoeveel jaar) bent u lid geweest?

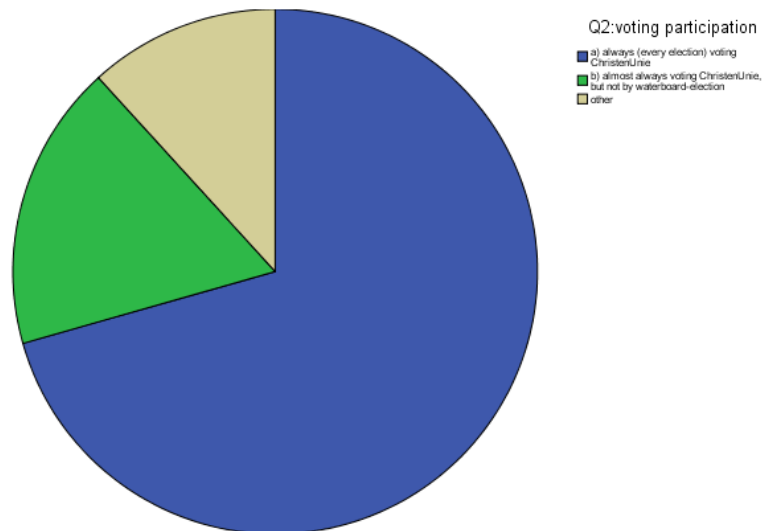
Vraag 2) In welke mate bent u (blijkens uw stemgedrag) betrokken bij de ChristenUnie?

(a) Ik ga altijd stemmen, ook bij de aanstaande waterschapsverkiezingen en stem ook altijd op de lijst van de ChristenUnie.	12	70,5%
(b) Ik ga bijna altijd stemmen (europees, landelijk, provinciaal, lokaal) en ik stem dan altijd op de lijst van de ChristenUnie, maar ik ga niet stemmen bij de aanstaande waterschapsverkiezingen (november 2008).	3	17,5%
(c) Ik ga bijna altijd stemmen (landelijk, provinciaal, lokaal) en ik stem dan altijd op de lijst van de ChristenUnie, maar ik ga niet stemmen bij de aanstaande waterschapsverkiezingen (november 2008) en bij de Europese verkiezingen (2004, 2009).	0	
(d) Ik stem eigenlijk alleen bij landelijke verkiezingen (Tweede Kamer) op de ChristenUnie.	0	
(e) Ik stem alleen bij de landelijke verkiezingen en niet altijd op de ChristenUnie.	0	
(f) Ik stem alleen wanneer het mij uit komt, afhankelijk van mijn agenda op de dag van de verkiezingen en/of van het weer.	0	
(g) overig	2	12%

Vraag 2 Stemgedrag

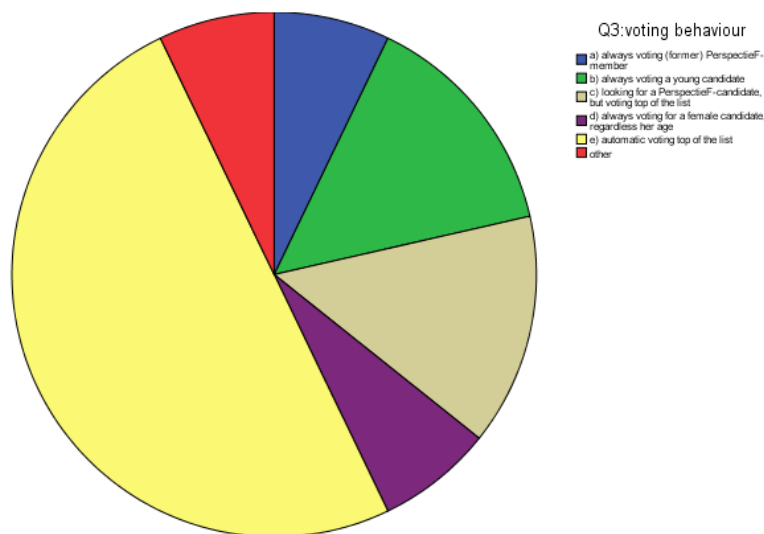

De categorie 'overig, anders' bevat nog weer een kleine nuance, die ontbrak in de aangegeven antwoordmogelijkheden: 'Ik stem altijd en bijna altijd op de ChristenUnie'.

Vraag 3) In welke mate bent u betrokken bij Perspectief?

(a) Wanneer ik ga stemmen, geef ik altijd de voorkeur aan een (oud-) <i>Perspectief</i> -lid, bij voorkeur op iemand, die ik (nog) ken uit de periode waarin betrokken was bij <i>Perspectief</i> .	1	6%
(b) Wanneer ik ga stemmen, geef ik altijd de voorkeur aan een jonge kandidaat (bijvoorbeeld bij de Tweede Kamerverkiezingen: Joël Voordewind, Ed Anker).	2	12%
(c) Wanneer ik ga stemmen, kijk ik wel altijd even of er een (oud) <i>Perspectief</i> -lid of een jongere (hoog) op de lijst staat, maar kies ik uiteindelijk voor de lijsttrekker boven aan de lijst	2	12%
(d) Wanneer ik ga stemmen, kies ik altijd voor een vrouw ongeacht de leeftijd	1	6%
(e) Wanneer ik ga stemmen, kies ik automatisch voor de lijsttrekker.	7	40%
(f) overig	4	24%

Vraag 3 Stemgedrag / voorkeuren

De categorie 'overig, anders' bevat nog weer een kleine nuance, die ontbrak in de aangegeven antwoordmogelijkheden: 'Ik stem altijd en bijna altijd op de ChristenUnie'.

Vraag 4) In welke mate bent u actief geweest binnen *Perspectief*?

(a) Actief in een landelijke bestuursfunctie, commissie of werkgroep, in een regiobestuur of in een lokale afdeling	14	82%
(b) Betrokken bij organisatie van activiteiten (congressen, ledenvergaderingen, cursussen, verkiezingscampagne)	2	12%
(c) Deelname aan activiteiten (bijwonen van congressen, vergaderingen, cursussen)	0	
(d) Incidentele aanwezigheid bij activiteiten	0	
(e) 'Donateur' (lid zonder deelname aan activiteiten)	1	6%

Vraag 5) In welke mate bent u actief geweest binnen de ChristenUnie?

(a) Actief in een landelijke bestuursfunctie, commissie of werkgroep, in een regiobestuur of in een lokale afdeling	13	76%
(b) Betrokken bij organisatie van activiteiten (congressen, ledenvergaderingen, cursussen, verkiezingscampagne)	1	6%
(c) Deelname aan activiteiten (bijwonen van congressen, vergaderingen, cursussen)	0	
(d) Incidentele aanwezigheid bij activiteiten	3	18%
(e) 'Donateur' (lid zonder deelname aan activiteiten)	0	
(f) Neem deel aan Internetpolls van de ChristenUnie	0	

Vraag 6) In welke mate heeft uw vroegere lidmaatschap van *PerspectieF* een rol gespeeld bij uw actieve betrokkenheid bij de ChristenUnie?

(a) Beslissend. Ik ben actief benaderd uitdrukkelijk vanwege mijn (eerdere) betrokkenheid bij <i>PerspectieF</i> .	8	47%
(b) Geen enkele. Ik heb mij zelf aangemeld voor actieve deelname.	5	29,5%
(c) Anders, namelijk:	4	23,5%

Bij categorie c (Anders, namelijk) worden de volgende antwoorden gegeven:

- Ik ben betrokken geraakt bij de lokale politiek via de omweg van een baan als medewerker bij het Wetenschappelijk Instituut.
- Ik heb zelf gekozen voor actieve betrokkenheid, maar was al wel actief en landelijk bekend.
- Ik ben voorgedragen door een kiesvereniging aan een selectiecommissie.
- Mijn baan als beleidsmedewerker heb ik deels te danken gehad aan mijn betrokkenheid bij *PerspectieF*.

Stellingen

Stelling 7) *De ChristenUnie benut PerspectieF als kweekvijver voor politiek talent.*

Helemaal mee eens	Mee eens	Geen mening / weet niet	Mee oneens	Helemaal mee oneens
3	12	1	1	-

Stelling 8) *De ChristenUnie motiveert PerspectieF-jongeren om actief te worden/blijven binnen de partij.*

Helemaal mee eens	Mee eens	Geen mening / weet niet	Mee oneens	Helemaal mee oneens
1	11	2	2	1

Stelling 9) *Mijn lidmaatschap van PerspectieF heeft mij goed voorbereid op een actieve rol binnen de ChristenUnie.*

Helemaal mee eens	Mee eens	Geen mening / weet niet	Mee oneens	Helemaal mee oneens
5	7	1	4	-

Stelling 10) *Mijn lidmaatschap van PerspectieF heeft mij gemotiveerd om een actieve rol binnen de ChristenUnie te spelen.*

Helemaal mee eens	Mee eens	Geen mening / weet niet	Mee oneens	Helemaal mee oneens
5	8	-	3	1

Stelling 11) *Deelname aan de ChristenUnie-Kaderschool heeft mij gemotiveerd om een actieve rol binnen de ChristenUnie te spelen.*

Helemaal mee eens	Mee eens	Geen mening / weet niet	Mee oneens	Helemaal mee oneens
2	2	9	3	1

Stelling 12) *Deelname van de ChristenUnie aan het kabinet heeft mij gemotiveerd om een actieve rol binnen de ChristenUnie te spelen.*

Helemaal mee eens	Mee eens	Geen mening / weet niet	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-	1	3	10	3

Stelling 13) *De stap van Perspectief naar ChristenUnie is te groot.*

Helemaal mee eens	Mee eens	Geen mening / weet niet	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-	-	-	15	2

Stelling 14) *Ik ben niet actief geworden bij de ChristenUnie, omdat:*

(f) De lokale politiek onvoldoende ruimte biedt aan jongeren op de kandidatenlijst	1
(h) Ik geen tijd meer beschikbaar heb vanwege een drukke baan	3
(i) Ik geen tijd meer beschikbaar heb vanwege mijn actieve betrokkenheid bij de kerk	1
(a) Binnen de landelijke politiek er voor mij geen plaats was	
(b) Binnen de (provinciale en) gemeentelijke politiek er voor mij geen plaats was	
(c) De landelijke politiek mij niet meer interesseert; politiek is saai	
(d) De (provinciale en) lokale politiek mij niet interesseert; lokale politiek is saai	
(e) De landelijke politiek onvoldoende ruimte biedt aan jongeren op de kandidatenlijst	
(g) De lokale politiek een sfeer ademt 'van oudere heren onder elkaar', daarbij voel ik mij niet thuis	
(k) Ik binnen de provinciale en lokale politiek geen mensen tegenkom uit mijn netwerk (andere oud-Perspectief-leden)	
(l) Ik door niemand ben gevraagd of benaderd	
(m) Overig:	

Tabel 1

Vragen 4 en 5) Vormen (schaal/mate) van actieve participatie / Sekse respondent (M/V)

Vraag 4	M		V		Vraag 5	M		V	
a	11	85%	3	75%	a	9	70%	4	100%
b	1	7,5%	1	25%	b	1	7,5%	-	-
c	-	-	-	-	c	-	-	-	-
d	-	-	-	-	d	3	23%	-	-
e	1	7,5%	-	-	e	-	-	-	-

Tabel 2

Vraag 6) In welke mate heeft uw vroegere lidmaatschap van *Perspectief* een rol gespeeld bij uw actieve betrokkenheid bij de ChristenUnie / Vraag 1a) Duur lidmaatschap *Perspectief*

6a) Mate rol lidmaatschap →	Beslissend	Geen enkele	Anders	Totaal 100%
3	1 33,3%	2 66,7%	0 -	3
6	0 -	1 100%	0 -	1
7	0 -	0 -	2 100%	2
10	4 100%	0 -	0 -	4
11	1 100%	0 -	0 -	1
12	1 50%	0 -	1 50%	2
14	0 -	1 100%	0 -	1
15	1 33,3%	1 33,3%	1 33,3%	3